

Pramen k počátkům mariánského poutního místa ve Frýdku

David Pindur

Frýdecký barokní poutní chrám Navštívení Panny Marie (od 23. října 1999 bazilika minor) se stal vedle četných uměleckých děl nejrůznější kvality také námětem pro mnohá historická pojednání, která se dochovala ať již v rukopisech¹ anebo vyšla tiskem². Úskalí těchto prací spočívá ve tom, že většina autorů čerpala z pramenů frýdecké fary, které jsou dnes deponovány ve Státním okresním archivu ve Frýdku – Místku jako součást fondu Farní úřad Frýdek. Novější práce jsou, až na malé výjimky³, jen kompilacemi starších děl. Tato situace zapříčiňuje stav, kdy řada momentů z dějin frýdeckého poutního místa zůstává dodnes neobjasněna či zjednodušována. Je tedy třeba sáhnout po českými badateli dosud nepřilíživě využitých materiálech diecézní proveniencí, které jsou uloženy ve vratislavském Archiwum Archidiecezjalnem a které mohou vrhnout na celou problematiku nové světlo.

Z dosavadních známých pramenů i literatury víme, že na návrší zvaném Vápenky za branami tehdejšího města Frýdku byla u cesty do Lískovce okolo roku 1665 nákladem majitele frýdeckého panství, hraběte Františka Eusebia z Oppersdorfu na pískovcovém sloupu vztyčena socha P. Marie s Ježíškem v náručí stojící na půlměsíci a hlavě hada, symbolizujícího ďábla. Vzrůstající počet pověstí o zázracích, které se staly na tomto místě, lákaly do Frýdku hojně zástupy procesí z blízkého okolí i větších vzdáleností. Poutníků každoročně přibývalo, a proto byla roku 1706 na Vápenkách vybudována prostorná dřevěná kaple, na jejíž hlavní oltář byla zázračná mariánská socha umístěna. Ona dřevěná kaple, předchůdkyně dnešního chrámu, se stala v letech 1711 - 1712 dějištěm známého a smutného sporu o sochu i patronátní právo nad kaplí mezi frýdeckým arciknězem a farářem P. Václavem Tadeášem Faldinou a majitelem panství, hrabětem Františkem Pražmou.⁴ O vzhledu této kaple nebylo dosud nic konkrétního známo, pouze P. František Hawlas ve své práci na podkladě dnes již nezvěstných pramenů uvádí, že: „...zřízena byla dřevěná kaplička, uvnitř však nad sochou železný oblouk dvěma sloupy nesený. Stalo se pak, že kaplička tato

¹ Mezi nejstarší dochované rukopisy k dějinám frýdeckých kostelů můžeme jmenovat na prvním místě „Liber Ecclesiae Fridecensis“ z roku 1826, jejímž autorem byl těšínský generální vikář, frýdecký arcikněz a farář P. Josef Karel Schipp (Šíp). Viz Státní okresní archiv ve Frýdku – Místku, fond Farní úřad Frýdek, inv. č. 64. V rukopise zůstala také rozsáhlá básnicko – historická práce Emanuela Rottka věnovaná frýdeckému chrámu Navštívení P. Marie a tradici poutí. Rottek, Emanuel: Frýdecká epopěj. Mariánský odpust. Frýdek – Místek 1957 – 1963.

² Uvést úplný výčet literatury k dějinám frýdeckého poutního chrámu, které dnes existuje již značné množství, není záměrem tohoto příspěvku, proto jsou zde zmíněny jen nejvýznamnější práce v chronologickém sledu: Kohut, František: Stoletá Památka Kostela Panny Marye we Frydku. Olomouc 1852; Findinský, Karel: Dějepis farního kostela u sv. Jana Křtitele ve Frýdku. Těšín 1876 (také v německé verzi); Eichler, Karel: Poutní místa a milostivé obrazy na Moravě a v rak. Slezsku I/ II. Brno 1888; Hawlas, František: Panna Maria Frýdecká. Místek 1918; Kalus, Karel: Frýdek – město pěti kostelů. In: 60 let Frýdecké spořitelny. Příbor 1929, s. 62 – 76; Bukovan, Josef: Frýdek – poutní místo. In: Sborník výstavy Bezručova kraje ve Frýdku. Frýdek 1935, s. 49 – 54; Vloch, Alexander: Poutní chrám P. Marie ve Frýdku. Frýdek 1938; Benatzký, Jindřich: Stavitel poutního chrámu ve Frýdku. Těšínsko, 1966, č. 3, s. 16 – 17; Žáček, Rudolf: K historii pověstí o zázračné Panně Marii Frýdecké. Těšínsko, 1993, č. 2, s. 18 – 19; Indra, Bohumír: Stavba barokního poutního kostela P. Marie ve Frýdku a jeho architekt. Časopis Slezského zemského muzea – B 42, 1993, s. 44 – 58; Novák, Karel: Poutní chrám P. Marie ve Frýdku. Praha 1994; Odehnal, František: Poutní místa Moravy a Slezska. Praha 1995 aj.

³ Např. Indra, B.: c. d.; Žáček, R.: c. d.

⁴ Nejpodrobněji viz Hawlas, F.: c. d., s. 23 – 25; Indra, B.: c. d., s. 46 – 47; Weltzel, Augustin: Geschichte des edlen, freiherrlichen und gräflichen Geschlechts von Praschma. Ratibor 1883, s. 115.

zuřícím vichorem úplně povalena byla. Socha rovněž stržena (až na pravou ruku), bez úrazu zůstala. Mnozí této chvíli v kapličce na modlitbách trvající bez úrazu vyvázli ...“⁵.

Ve dnech 4. – 6. srpna roku 1719 navštívil Frýdek opolský arcijáhen, aby jménem vratislavského biskupa vizitoval nejen frýdecké arcikněžství⁶ ale i samotnou frýdeckou farnost. V dochovaných vizitačních aktech⁷ popsal velmi podrobně městský farní kostel sv. Jana Křtitele, filiální kostel sv. Jošta, mariánskou kapli bratrstva sv. růžence na náměstí, zámeckou kapli sv. Barbory, filiální kostel sv. Šimona a Judy v Lískovci, frýdecký špitál, hřbitov, faru, školu, podal hlášení o faráři Faldinovi, kaplanech, rektorovi školy, příjmech fary i školy atd. Visitátor nám zanechal i relativně obsáhlý zápis z návštěvy dřevěné kaple na Vápenkách. V jeho zprávě o kapli lze vypočítat také stopy po dosud neutichlém konfliktu o patronátní právo mezi církevní a světskou vrchností.⁸ Dochovaná akta z předchozí generální visitace frýdecké farnosti, kterou v roce 1697 provedl opolský arcijáhen Martin Teofil Stephetius⁹, neobsahují o zázračné mariánské soše na Vápenkách (kaple tehdy ještě nestála) jedinou zmínku. Stejně vyhlíží o dvacet let mladší vizitační zápis těšínského komisaře a děkana Havla Jana Tvarůžka z roku 1717.¹⁰ Jeví se jako velmi reálné, že Tvarůžek existenci kaple zamlčel úmyslně, protože čekal na stanovisko vratislavského biskupa. V případě vizitačních akt z roku 1719 se tak jedná pravděpodobně o nejstarší známý popis objektu, který předcházela stavbě dnešního monumentálního chrámu realizované v letech 1740 – 1759.

Archiwum Archidiecezjalne we Wrocławiu, fond Administracja diecezji, sign. II. b. 157, pag. 271 – 272 („*Visitatio parochorum Commisariatus Teschinensis*“)

Český překlad:

„(Frýdek) má další, poměrně velkou a z dřevěných desek vystavěnou, neposvěcenou kapli nacházející se mimo město na místě zvaném lidově Vápenky. Má čtyři oltáře.

Hlavní oltář je postaven ke cti Blahoslavené Panny Marie, na něm je kamenná socha Blahoslavené P. Marie, mnohými zázraky opředená, také mnohými mšemi a modlitbami obdařená, avšak již méně milodary, v prosebných dnech od Jeho jasnosti nejlaskavějšího rozhodnutí a osvědčení v tomto od milostivého pana hraběte Pražmy vydaného nejjasnějším biskupem.

První boční oltář je postaven ke cti sv. Jana Nepomuckého, má portatily, plachty a další nezbytné věci. Druhý oltář je postaven ke cti sv. Josefa bez portatily a dalších nezbytných věcí. Třetí oltář je postaven ke cti svaté rodiny bez portatily, je opatřen třemi plachtami a dalšími nezbytnostmi.

Nejsvětější svátost oltářní se přechovává v dřevěném svatostánku ve stříbrném ciboriu. Kaple má malou kazatelnu. Kůr je vybaven varhanami. (Kaple) má také kapitál a co se týče drahocenností a stříbra pod následujícím nejjasnějším rozhodnutím bude oznámen počet.

⁵ Hawlas, F.: c. d., s. 21.

⁶ Arcikněžství (archipresbyterát, arcipresbyteriát) znamenalo ve vratislavské diecézi totéž co v olomoucké děkanství. Do roku 1759 tvořily obvod frýdeckého arcikněžství tyto farnosti: Bludovice (dnes Havířov – Bludovice), Bruzovice, Dobrá, Domaslavice, Frýdek, Hnojník (farnost byla spravována excurrento z Domaslavic), Polská Ostrava (dnes Slezská Ostrava), Šenov, Vratimov (farnost byla spravována excurrento z Polské Ostravy). Viz Archiwum Archidiecezjalne we Wrocławiu (dále jen AAW), fond Administracja diecezji (dále jen AD), sign. II. b. 108; sign. II. b. 148, fol. 79 – 99 atd.

⁷ AAW, fond AD, sign. II. b. 157.

⁸ Tamtéž, pag. 271 - 272.

⁹ AAW, fond AD, sign. II. b. 148, fol. 79 – 84.

¹⁰ Panic, Idzi (ed.): Sprawozdania wizytacyjne biskupów wrocławskich (z roku 1717). Dekanaty: cieszyński, frysztański, frydecki, wodzisławski i bielski. Acta Historica Silesiae Superioris I. Cieszyn 1994, s. 114 - 123.

Také peníze jsou sbírány dvěmi světskými osobami, frýdeckými měšťany, Michaellem Retterem a Jiřím Posmykem, a vybrané peníze jsou ukládány v zámku, v kterém jsou také hlídány bez vědomí faráře.

Dřevěná sakristie je rovněž vybavena paramenty a je v ní umístěna pokladna, o níž farář nic neví, neboť je výše zmiňovanými světskými měšťany velmi chráněna. Také jsou tamtéž kalichy, paramenta všechny barevné a v Těšíně jsou hlídány dva kalichy částečně náležející k tomuto kostelu. Vpravdě farář pro mnohé svaté přijímání ve farním kostele opatruje ciborium, nádobu stříbrnou a celou pozlacenou¹¹.“

¹¹ „Habet et alia Capella extra civitatem Sat ampla vulgo in Wapenka Sita, lignea tabulata, asseribus krata, non consecrata, Altaria habet quatuor. Altare majus in honorem B. M. V. erectum in quo statua B. M. V. lapidea, plurimis gratiis fulget, plurimae autem habentur confusiones ratione offertorium et votorum, quae defacto in exiguo numero affixa habentur, desuper autem in dies Sperantur, a sua Serenitate clementissima resolutio ad declarationem in hoc passu ab Ill(ustrissi)mo Domino Comite Praschma Serenissimo Episcopo exhibitam. Altare minus primum in honorem S. Joannis Nepomuceni erectum, Portatili, tribus mappis et aliis necessariis provisum. Altare Secundum, in honorem S. Josephi erectum, nullo Portatili et aliis necessariis provisum. Altare tertium, in honore Familiae Sacrae erectum, nullo portatili, tribus mappis et aliis necessariis instructum.

Sanctissimum asservatur in ligneo tabernaculo et ciborio argenteo. Ambona habetur exigua, Chorus organo provisus. Quatia autem habeat Capitalia, et quid de argenteo et pretiosis, Subsecuta resolutione Serenissimi rationes docebunt. Pecunia autem colligitur per duos Seculares civis Fridecenses Michaellem Retter et Georgium Posmyk, et collecta pecunia asservatur in arce, sub cuius autem custodia, Parochus ignorat. Sacristia est lignea, quibus autem paramentis et argenteria provisiva Sit Parocho non constat, cum per dictos Saeculares omnia conserventur duo autem habentur calices ibidem et paramenta omnium colorum, et Teschinii asservantur duo calices pariter ad hanc Ecclesiam Spectantes ipse vero Parochus ob copiam communicantium Ciborium amplum argenteum per totum inauratum in Ecclesia Parochiali asservat.“